

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА**

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**КАФЕДРА ТЕОРЕТИЧНОЇ І ПРАКТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ
ІМЕНІ ПРОФЕСОРА Й. Б. ШАДА**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Філософські засади та методологія наукових досліджень»
(для аспірантів гуманітарних факультетів)**

Харків 2023

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Дека́н філософського факультету
Карпенко І. В.
“16” червня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ доктор філософії _____

галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 033 – філософія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ Філософія _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов’язкова _____
(обов’язкова/за вибором)

факультет _____ філософський _____

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“ 16 ” червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **ПЕРЕПЕЛИЦЯ О.М.**, доктор філософських наук, завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол № 10 від 01 червня 2023 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

підпис

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

Гарант освітньої програми

підпис

Іван КАРПЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

підпис

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ Філософські засади та методологія наукових досліджень” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки

доктор філософії

спеціальності:

032 – Історія та археологія

033 – Філософія

035 – Філологія

051 – Економіка

052 – Політологія

053 – Психологія

054 – Соціологія

055 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

292– Міжнародні економічні відносини

061 – Журналістика

071 – Облік і оподаткування

072 – Фінанси, банківська справа та страхування

073 – Менеджмент

074 – Публічне управління та адміністрування

075 – Маркетинг

076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

081 – Право

082 – Міжнародне право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Філософія становить підґрунтя для будь-якої наукової діяльності. Сучасний науковець має бути людиною гуманітарно розвинутою, що можливо завдяки зверненню до взірців інтелектуальної діяльності людини, які представляє розвиток світової філософської думки. Філософія формує базове уявлення щодо засад буття, міжлюдських відносин, підіймає питання про сенс існування, шляхи розвитку історії людства, методологічні проблеми науки. Розвиток сучасної науки загалом і соціогуманітарних наук зокрема пов'язаний з розширенням цехових дисциплінарних меж, формуванням міждисциплінарних підходів. Звернення до філософії має допомогти вченому проблематизувати теоретико-методологічні засади своєї дисципліни, розширити предметне поле дослідження. Власне філософія допомагає вченому, викладачу, працівнику будь якої галузі орієнтуватися в досить складних проблемах розвитку науки.

Метою курсу є поглиблення знань з філософії та методології наукових досліджень, актуальних філософських та методологічних проблем теорії соціального/гуманітарного пізнання та шляхами їх розв'язання.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Викладання курсу «Філософські засади та методологія наукових досліджень» для підготовки докторів філософії передбачає:

поглиблене вивчення слухачами найбільш гострих і актуальних проблем та головних досягнень сучасної філософської думки, теоретичних підходів до наукових досліджень;

створення теоретичного підґрунтя для наукової діяльності;

поглиблений розгляд методологічних засад наукових досліджень;

аналіз зв'язку філософських концепцій з проблемами сучасної науки.

1.3. Кількість кредитів: 6

1.4. Загальна кількість годин: 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	- год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
150 год.	174 год.
Індивідуальні завдання	
40 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких результатів навчання і отримати:

- здатність аналізувати, синтезувати та обговорювати сучасні теоретико-методологічні підходи, в межах та поза областю дослідження, ставити загальні теоретичні проблеми та планувати шляхи їх вирішення;

- здатність використовувати критичні знання, що закріплено написанням: 1) рецензії на статтю чи книгу, 2) реферату за тематикою філософських та методологічних проблем науки;

- здатність аналізувати та посилалися на відповідні основні найбільш передові філософські підходи, концептуальні та теоретико-методологічні засади щодо наукових досліджень в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання актуальних теоретичних дискусій та трендів щодо соціально-гуманітарних наук;

- знання основних можливостей наукової співпраці для соціальних та гуманітарних наук, перспектив міждисциплінарних досліджень, визначаючи позитивні/негативні аспекти своєї власної області дослідження;

- знання характеру та історичної динаміки основних теоретичних філософських проблем, критичного осмислення їх зв'язку з сучасністю та впливу на інтелектуальний розвиток суспільства і трансформації науки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Філософські засади наукового мислення

Тема 1. Предмет філософії та її місце у житті людини і структурі університетської освіти/науки

Що таке філософія? Проблема визначення предмета і місця філософії. Філософська проблематизація людського буття. Філософування як запитування людини про саму себе. Філософія як «духовні вправи». Як можлива філософія? Філософія як співможливість істин. Філософські засади університетської освіти/науки. Філософія та епістемологія.

Тема 2. Античні філософські підстави європейської освіти і науки

«Грецьке диво» – причини і наслідки. Грецька філософія як оволодіння космосом (натурфілософія і космологія від іонійських шкіл до пізніх стоїків). Формування

раціоналістичних пізнавальних практик. Природа і роль античного раціоналізму в становленні західного мислення. Філософія в структурі античного суспільства: політичний і педагогічний вимір філософії.

Розділ 2. Актуальні проблеми методології соціально-гуманітарного пізнання

Тема 3: Сциентистські–позитивістський напрямок у сучасній європейській філософії

Методологія науки як рефлексія методів. Посткласичні характеристики науковості. Сучасний методологічний редукціонізм: антропологізація науки. Верифікація, емпірична та логічна верифікація. Соціокультурна обумовленість наукового знання в постпозитивістських побудовах: принцип фальсифікації К. Поппера та методологічного анархізму П. Фесрабенда. Сучасні філософсько–методологічні проекти науки, раціональності і знання. Структуралізм як альтернатива гуманітаризації науковості. Методологічні стратегії сучасної аналітичної філософії. Рефлексія методології гуманітарних наук. Номотетичні та ідеографічні науки. Методологічний зсув від відкриття законів суспільства до «виробництва»/«конструювання» соціального» та «генеалогії». Методологічні програми гуманітаризації соціального знання: культурцентризм, аксіологізація, діалогізм.

Тема 4. Буття і мова: феноменологія, герменевтика і «лінгвістичний поворот»

Філософема трансцендентального суб'єкта як основа філософування класичного Заходу. Феноменологія: концептуальний порядок, метод, операційність. Феноменологічні засади соціально-гуманітарного пізнання. Фундаментальна онтологія Мартіна Гайдеггера: проблематизація людського буття. «Лінгвістичний поворот» (linguisticturn): трансформації філософського осмислення мови. Три стежки лінгвістичного повороту (герменевтика, лінгвістичний структуралізм, аналітична традиція). Герменевтична перспектива у філософії і соціально-гуманітарних науках. Від класичної герменевтики німецької історичної школи до сучасної філософської герменевтики. Феноменологія та герменевтика. Герменевтика та деконструкція.

Тема 5. Методологічний зсув у гуманітарних науках др. пол. ХХ ст.: від структуралізму до постструктуралізму

Лінгвістичні підстави структуралістської методології (Ф. де Сосюр, Е. Бенвеніст, К. Леві-Строс). «Твір», «текст» і «інтертекст» (Р. Барт). Генеалогічний метод М. Фуко. Робота символічної структури (Ж. Дельоз). Наратологія: філософія, історія та література. Деконструкція, деконструктивізм.

Розділ 3. Особливості розуміння сучасного суспільства

Тема 6. Соціальна філософія. Філософське осмислення розвитку суспільства: культура, політика, економіка

Соціальні онтології і специфіка соціальних закономірностей. Теоретико-методологічні проблеми осмислення суспільства. Архаїчне суспільство. Класичне суспільство. Модерн. Модерн 1. (Post) Модерн 2. Соціальна структура архаїчного та класичного суспільства. Соціальна структура модерну та його основні етапи. Сучасне розвинуте суспільство: різні підходи до його розуміння. Концепція «іншого» («другого») модерну.

Тема 7. Філософія політики і проблеми сучасної демократії

Перспективи і проблеми розвитку демократичного суспільства. Сучасна філософія і методологія політики. Світ-системний аналіз І. Валлерстайна. Динаміка циклів світової гегемонії. Процедурна теорія демократії М. Вебера і Й. Шумпетера. Дебати елітистів та плюралістів в сучасній демократичній теорії. Радикальна демократична критика ліберальної демократії (Ю. Хабермас та Ш. Муфф).

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	П	лаб	інд	ср		л	П	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Тема 1.	25	2	2			21	20	1				19
Тема 2.	30	2	2			26	23	1				22
Разом за розділом 1	55	4	4			47	43	2				41
Розділ 2												
Тема 3.	25	3	2			20	21	1				20
Тема 4.	25	3	2			20	22	1				21
Тема 5.	25	2	2			21	21	1				20
Разом за розділом 2	75	8	6			61	64	3				61
Розділ 3												
Тема 6.	25	2	2			21	21	1				20
Тема 7.	25	2	2			21	22					22
Разом за розділом 3	50	4	4			42	43	1				42
Усього годин	180	16	14			150	180	150				144

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет філософії та її місце у житті людини і структурі університетської освіти/науки	2
2	Античні філософські підстави європейської освіти і науки	2
3	Сциентистські–позитивістський напрямок у сучасній європейській філософії	2
4	Буття і мова: феноменологія, герменевтика і «лінгвістичний поворот»	2
5	Методологічний зсув у гуманітарних науках др. пол. ХХ ст.: від структуралізму до постструктуралізму	2
6	Соціальна філософія. Філософське осмислення розвитку суспільства: культура, політика, економіка.	2
7	Філософія політики і проблеми сучасної демократії	2
	Разом	14

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання рекомендованої літератури	30
2	Підготовка доповідей до семінарів	30
3	Виконання індивідуальних завдань (реферат)	40
4	Рецензія джерела	10
5	Підготовка до екзамену (залікової роботи)	10
	Разом	120

6. Індивідуальні завдання

Рецензія, реферат.

7. Методи контролю

Поточний контроль

- оцінювання ступеню активності аспірантів та якості їх виступів з доповідями та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях;
- оцінювання творчих індивідуальних завдань (реферат);
- перевірка рецензій філософських джерел;
- підсумковий контроль (залік/екзамен);
- перевірка розуміння аспірантами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання							Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен залікова робота	Сума
Розділ 1		Розділ 2			Розділ 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7				
5	5	5	5	5	5	5	25	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. Отримання протягом семестру 20 балів і виконане індивідуальне завдання є необхідними умовами допуску аспіранта до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	зараховано
70-89	Добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Адо П. Що таке антична філософія? / Переклад з французької С.Л. Йосипенка. К: Новий Акрополь, 2014.
2. Бадью А. Про зв'язок філософії та політики // Бадью А. Століття. Львів: Кальварія; Київ: Ніка-Центр, 2014. С. 245-279.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія / Упоряд. В. Лях. К.: Либідь, 1996. с. 194-250.
4. Вельш В. Наш постмодерний модерн. Київ: Альтерпрес, 2004.
5. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Том 1: Герменевтика I: Основи філософ. герменевтики. Київ: Юніверс, 2000.
6. Гірц К. Інтерпретація культур: вибрані есе. Київ: Дух і Літера, 2001.
7. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. Київ: Ваклер, 1996. С. 62-94.
8. Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія // Філософська думка. 2002. № 3. С. 134-149.
9. Кун Т. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001.
10. Після філософії: кінець чи трансформація? Київ: Четверта хвиля. 2000.
11. Поппер К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем // Актуальні проблеми духовності, 2021. № 22, 170–192.
12. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Тарашука, К.: Основи, 1995.
13. Рорті Р. Філософія і дзеркало природи (фрагменти) // Пер. В. С. Пазенка / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. К.: Ваклер, 1996. С. 295–358.
14. Тоффлер Е. Третя хвиля. К.: Всесвіт, 2000.
15. Хабермас Юрген. Пізнання й інтерес // Читанка з філософії: У 6 книгах. К.: Довіра, 1993. Кн. 6: Зарубіжна філософія ХХ ст. С. 228-238.
16. Шюц А. Структури життєсвіту / пер. з нім. та післямова В. Кебуладзе. К.: Український Центр духовної культури, 2004.
17. Badiou A. Manifesto for Philosophy, transl. by Norman Madarasz. Albany: SUNY Press, 1999.
18. Feyerabend P. Science in a Free Society. NLB, 1978.
19. Popper K. The Logic of Scientific Discovery. London; New York: Routledge, 2002.

Допоміжна література

- Рьод В. Шлях філософії: ХІХ–ХХ ст. К: Дух і Літера, 2010. 368 с.
- Бадью А. Політика сьогодні // Спільне. 26.02.2018. <https://commons.com.ua/uk/politika-sogodni/>
- Барт Р. Від твору до тексту / пер. Ю. Гудзя // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 2002.
- Валлерстайн І. Світ 2050 року буде таким, яким ми його створимо // Спільне, 2012. No5, : Політекономія расизму <https://commons.com.ua/uk/svit-2050-roku-bude-takim-yakim-mi-jogo-stvo/>
- Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер. з нім. В. Купліна. К.: Дух і літера, 2011. 280 с.
- Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. К., 2000.
- Гайдеггер М. Дорогою до мови / Пер. з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2007.
- Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології ; пер. з нім. і коментарі В.Кебуладзе. Харків: Фоліо, 2020.
- Гусерль Е. Картезіанські медитації. Вступ до феноменології / пер. з нім. Андрій Вахтель. К.: Темпора, 2021.
- Дільтей В. Виникнення герменевтики / Пер. з нім. Я. Стратія, С. Кошарного // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. К.: Ваклер, 1996. С. 31-60.
- Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: Підручник. К.: Лібра, 1999.
- Історія економічних вчень. За редакцією В. В. Кириленка / Навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2007.
- Мінаков М. А. Питання про досвід у формулюванні феноменологічної герменевтики: відповідь з

- позицій трансцендентальної філософії // Практична філософія. 2004. № 1. С. 167-174.
- Мінаков М. Філософський факультет і місія університету: післяісторія Кантового пророцтва // Філософська думка. 2004. № 5. С. 107-113.
- Найдьонов О. Г. Наслідки для соціально-гуманітарного пізнання та суспільної життєдіяльності світорозуміння класичної науки // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 3. С. 77-83.
- Поппер К. Злиденність історизму / Пер. з англ. Василь Лісовий. К.: Абрис, 1994.
- Рассел Б. Мистецтво філософствування. Лекція 1. Мистецтво раціонального припущення. // Актуальні проблеми духовності. Вип. 18. Кривий Ріг, 2017.
- Рорті Р. Пріоритет демократії перед філософією / Пер. Я. Попіка / Р. Рорті. Р. Козеллек. К.: Український філософський фонд, 1998. С. 14-37.
- Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. К., 1998.
- Саїд Е. Гуманізм і демократична критика. Київ: Медуза, 2014.
- Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996.
- Філософія науки: підручник / [І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко, В.Л. Чуйко та ін.]. Київ: Київський ун-т, 2018.
- Філософія сьогодні. Розмови з У. Беком, Г.-Г. Гадамером, Ю. Габермасом, Г. Йонасом, О. Гьофе, В. Гьосле, Р. Рорті та ін. За ред. У. Бьома / Пер. з нім. А. Богачова. К.: Альтерпрес, 2003.
- Фуко М. Наглядати й карати / пер. з фр. Петра Тарашука. К.: Основи, 1998.
- Читанка з філософії: У 6 книгах. К.: Довіра, 1993.
- Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: Монографія. К., 2000.
- Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London: Sage. 1992.
- Berger P., Luckmann Th. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Penguin Books Ltd, 1991.
- Christman J. Social and Political Philosophy. A contemporary introduction. New York, London: Routledge Taylor & Francis Group, 2002.
- Gonzalez W.J. Current Trends In Philosophy Of Science: A Prospective For The Near Future. Springer, 2022.
- Eco U. The Open Work. Cambridge: Harvard University Press, 1989.
- Heidegger M. Was ist Metaphysik? // Heidegger M. Gesamtausgabe. I. Abteilung. B. 9: Wegmarken (1919-1961). Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann Verlag, 1976. S. 103-122.
- Handbook of Contemporary European Social Theory / Edited by G. Delanty. New York, London: Routledge Taylor & Francis Group, 2006.
- Liotard J.-Fr. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. Trans. Geoffrey Bennington and Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984.
- Multidisciplinary Perspectives on Representational Pluralism in Human Cognition: Tracing Points of Convergence in Psychology, Science Education, and Philosophy of Science / Edited by M. Bélanger, P. Potvin, St. Horst, A. Shtulman, E. F. Mortimer. New York: Routledge, 2022.
- Piégay-Gros N. Introduction à l'intertextualité. Dunod, 1996.
- Russell B. Human Knowledge: Its Scope and Limits. Routledge: Taylor & Francis, 2009.
- Sandmeyer. B. Husserl's constitutive phenomenology: its problem and promise. New York, London: Routledge Taylor & Francis Group, 2009.
- The Twentieth Century To Quine and Derrida / Edited by W.T. Jones, R.J. Fogelin. Harcourt Brace Company, 1997.
- Wallerstein I. World-Systems Analysis: An Introduction. Durham, North Carolina: Duke University Press, 2004.
- Zijderveld A.C. Rickert's Relevance. The Ontological Nature and Epistemological Functions of Values. Leiden, Brill 2006.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Навчальні програми кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада: http://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/tpf_program.html
2. Сайт журналу «Спільне»: <https://commons.com.ua/uk/>
3. Сайт журналу «Філософська думка»: <http://journal.philosophy.ua/news>
4. <http://jstor.org>
5. The Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/>

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рекоменується:

- написати наукову рецензію на будь який текст джерела (статті або монографії) із списку рекомендованої літератури;
- підготувати тези та виступити з доповіддю з проблем, які розглядаються на семінарських заняттях;
- підготувати проблемні питання та/або аргументовані коментарі щодо проблем, винесених на семінарські заняття, аби приймати активну участь в обговоренні філософських проблем;
- підготувати реферат.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Рекомендації та вимоги щодо написання рефератів

Аспіранти самостійно обирають філософську тему, погоджуючи її з викладачем. Бажано, щоб обрана тема перетиналась з темою дисертаційного дослідження виконавця. Після визначення теми необхідно підібрати відповідну літературу, яка складається з першоджерел і критичних праць, статей (не менше ніж 10 найменувань). Реферат необхідно здати для перевірки викладачеві або на кафедрі теоретичної і практичної філософії в установлений термін (не пізніше ніж за 10 діб до початку сесії).

Структура та зміст реферату. Необхідно скласти план написання реферату, основною метою якого є логічне розкриття вибраної теми. У структурному відношенні реферат повинен мати наступні складові:

- 1) титульну сторінку;
- 2) план реферату
- 3) вступ;
- 4) основну частину;
- 5) висновок;
- 6) список літератури.

У вступі треба визначити актуальність проблеми, сформулювати мету й завдання реферату. В основній частині реферату мають бути виділені пункти (параграфи), за якими послідовно розкривається тема. Крім реферування та аналізу першоджерел та відповідної літератури, слід вказати також своє власне розуміння щодо поставлених питань. В тексті реферату є обов'язковим посилання на відповідну літературу, яке здійснюється наступним чином: після цитати чи загального посилання до авторської думки слід в квадратних дужках встановити джерело цитування. Наприклад: [1, С. 45], де «1» – це порядковий номер джерела в списку використаної літератури, а «45» – відповідна сторінка в цьому джерелі. У заключній частині реферату слід підсумувати результати та вказати на висновки даної роботи, які повинні відповідати поставленим у вступі меті та завданням.

Оформлення та обсяг реферату. Обсяг реферату повинен складати 1 друк. аркуш (25 сторінок), надрукований 14 кеглем з полуторним інтервалом. Сторінки мають бути пронумеровані та скріплені.

ПРИКЛАД ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ (ЗАЛІКОВОГО ЗАВДАННЯ)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Спеціальність _____
Навчальний предмет _____

Семестр _____
Філософські засади та методологія наукових досліджень

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №6.

1. Філософія як «духовні справи».
2. Структуралізм як альтернатива гуманітаризації і прагнення повернути гуманітарному знанню статус науковості.
3. Інтерпретації сучасного суспільства. Модерн. Модерн 1. (Post)Модерн 2.

Затверджено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії

Протокол № _____ від “_____” _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ Екзаменатор _____ О.М. Перепелиця
(підпис) (прізвище, ініціали) (підпис) (прізвище, ініціали)

Критерії оцінювання:

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 5 балів за семінар. Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання філософських джерел, різних підходів для аналізу актуальних проблем філософії і методології наукових досліджень;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Окремі бали нараховуються за рецензію джерела, яка оцінюється до 5 (стаття) і 10 (монографія) балів. Критерії оцінки:

- логічна структура плану-конспекту, яка розкриває особливості побудови і складові змісту тексту першоджерела (1-2 бали);
- виокремлення ключових концептів, методів, особливостей теоретичної дослідницької авторської стратегії (1-2 бали);
- підбір актуальних цитат, які висвітлюють, конкретизують зміст першоджерела (1-2 бали);
- виділення висновків, ключових концептуальних тез автора тексту (1-2 бали);
- наявність аргументованих власних коментарів і висновків (1-2 бали).

Індивідуальна робота передбачає написання реферату, який оцінюється до 25 балів за такими критеріями:

- актуальність обраної теми, чіткість постановки проблеми, її співзвучність з темою дисертаційного дослідження аспіранта (2 б.);
- відповідність темі і вичерпність обраної літератури, яка складається з першоджерел і сучасних критичних праць, статей (не менше ніж 10 найменувань) (2 б.);
- логічна побудова, чіткі структура та зміст реферату (2 б.);
- репрезентативність плану реферату, метою якого є логічне розкриття вибраної теми (2 б.);

- наявність таких структурних складових, як назва, що репрезентує обрану проблему, план, вступ, висновок, список літератури (2 б.);
- аргументовано прописана актуальність проблеми, сформульовані мета й завдання (3 б.);
- послідовність розкриття теми (2 б.);
- крім реферування та аналізу першоджерел та відповідної літератури, представлено власне розуміння щодо поставлених питань (4 б.);
- є цитування/посилання на відповідну літературу (2 б.);
- наявні власні висновки, які відповідають поставленим у вступі меті та завданням (2 б.);
- відповідність формальним вимогам до оформлення та обсягу реферату (2 б.).

Примітка: не припустимим є академічне шахрайство.

Екзаменаційний білет (залікове завдання) складається з трьох питань, кожне оцінюється за наступною системою балів, після чого вираховується середнє арифметичне:

34-40 балів	аспірант продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
29-33 балів	аспірант продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, аргументовано виклав означену проблему; відповідь в цілому репрезентує певну філософську проблему; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми без власного аналізу
21-28 балів	аспірант продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання є фрагментарними; аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики відсутній; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; власні висновки відсутні
10-20 балів	аспірант продемонстрував уявлення з екзаменаційного питання; відсутній аналіз означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, висновки і узагальнення відсутні, або не відповідають змісту питання
1-9 балів	відповідь часткова; відсутній аналіз означеної проблематики; висновки відсутні або не відповідні.
0 балів	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

КОМПЛЕКТ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Що таке філософія? Проблема визначення предмета і місця філософії.
2. Філософська проблематизація людського буття. Філософування як запитування людини про саму себе.
3. Філософія як «духовні вправи».
4. Як можлива філософія? Філософія як співможливість істин.
5. Філософські засади університетської освіти/науки.
6. Філософія та епістемологія.
7. Грецька філософія як оволодіння космосом (натурфілософія і космологія від іонійських шкіл до пізніх стоїків).
8. Формування раціоналістичних пізнавальних практик. Природа і роль античного раціоналізму в становленні західного мислення.
9. Філософія в структурі античного суспільства: політичний і педагогічний вимір філософії.
10. Методологія науки як рефлексія методів.
11. Сучасний методологічний редукціонізм: антропологізація науки.
12. Верифікація як наріжна методологічна вимога з боку позитивізму до наукового знання, емпірична та логічна верифікація.
13. Соціокультурна обумовленість наукового знання в постпозитивістських побудовах: принцип фальсифікації К. Поппера та методологічного анархізму П. Фесрабенда.
14. Сучасні філософсько-методологічні проекти науки, раціональності і знання.
15. Структуралізм як альтернатива гуманітаризації і прагнення повернути гуманітарному знанню статус науковості.
16. Методологічні стратегії сучасної аналітичної філософії (Л. Вітгенштейн, Б. Рассел, Дж. Мур, В. Куайн).
17. Рефлексія методології гуманітарних наук. Номотетичні та ідеографічні науки.
18. Методологічний зсув від відкриття законів суспільства до «виробництва соціального» (К. Вольф, його «конструювання» (П. Бергер, Т. Лукман) та «генеалогії» (М. Фуко).
19. Методологічні програми гуманітаризації соціального знання: культурцентризм, аксіологізація, діалогізм.
20. Філософема трансцендентального суб'єкта як основа філософування класичного Заходу
21. Феноменологія: концептуальний порядок, метод, операційність
22. Феноменологічні дивергенції (філософія, релігійний досвід, влада і політика, мова і висловлювання, культура і символічні практики).
23. Фундаментальна онтологія Мартіна Гайдеггера. Основні проблеми і концепти.
24. «Лінгвістичний поворот» (linguisticturn). Три стежки лінгвістичного повороту (герменевтика, лінгвістичний структуралізм, аналітична традиція).
25. Герменевтична перспектива у філософії: від класичної герменевтики німецької історичної школи до філософської герменевтики Г.-Г. Гадамера.
26. Герменевтика та деконструкція (Гадамер–Дерріда).
27. Лінгвістичні підстави структуралістської методології (Ф. де Соссюр, Е. Бенвеніст, К. Леві-Строс)
28. «Твір», «текст» і «інтертекст» (Р. Барт)
29. Генеалогічний метод, археологія знання М. Фуко.
30. Робота символічної структури (Ж. Дельоз)
31. Нартологія: філософія, історія та література.
32. Деконструкція, деконструктивізм.
33. Соціальні онтології і специфіка соціальних закономірностей.
34. Загальна характеристика розвитку суспільства: культура, політика, економіка. Типологія суспільств: архаїчне, класичне, модерне і постмодерне суспільство.
35. Інтерпретації сучасного суспільства. Модерн. Модерн 1. (Post)Модерн 2.

36. Дебати елітистів та плюралістів в сучасній демократичній теорії.
37. Радикальна демократична критика ліберальної демократії (Ю. Хабермас та Ш. Муфф).
38. Світ-системний аналіз І. Валлерстайна. Динаміка циклів світової гегемонії.